

T-61.246 Digitaalinen signaalinkäsittely ja suodatus

Tentti / 2. välikoe 10.12.2003 klo 9-12. Salit A, B ja C.

Jos teet 2. välikokeen, vastaa kysymyksiin 3, 4, 5, 6.

Jos teet tentin, vastaa kysymyksiin 1, 2, 3, 5, 6.

Merkitse paperiin, suoritatko 2. välikokeen vai tentin.

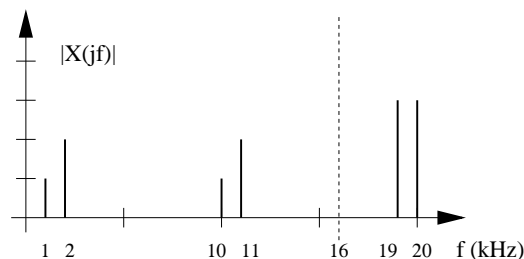
Välikokeessa/Tentissä saa olla oma (graafinen) laskin. Laskimen muistiin ei saa tallettaa omia muistiinpanoja.

Omaa taulukkokirjaa voi käyttää; tilaisuudessa jaetaan kaavakokoelma. **Kirjoita tarvittavat välivaiheet.**

- (6p, TENTTI) Ovatko seuraavat väittämät oikein (O) vai väärin (V)? Oikea vastaus +1p, väärä -0.5p, ei vastausta 0p. Perusteluja ei tarvita. Tehtävän kokonaispistemäärä on 0-6p.
  - Sekvenssi $x[n] = -\cos((17\pi)n + \pi/6)$ ei ole jaksollinen.
  - Sekvenssien $x[n] = \delta[n] + \delta[n-1] + \delta[n-2]$ ja $h[n] = \delta[n] + \delta[n-1] + 10\delta[n-2]$ konvoluutio on $y[n] = \delta[n] + 2\delta[n-1] + 12\delta[n-2] - 11\delta[n-3] - 1\delta[n-4]$.
  - Erään ylipäästösuoitimen (monotoninen päästökaista) siirtofunktio on $H(z) = K \cdot (1 - 0.8z^{-1}) / (1 + 0.8z^{-1})$. Väite: Suoitimen maksimi on skaalattu ykköseen, kun $K = 1/9$.
  - Impulssi-invarianttimenetelmässä digitaalisen suoitimen impulssivaste $h[n]$ saadaan näytteistämällä analogisen suoitimen impulssivastetta $h(t)$.
  - Analogisesta suoitimesta $H(s) = 10/(s + 10)$ bilineaarimuunnoksella saadun digitaalisen suoitimen nolla on kohdassa $z = -1$ ja napa yksikköympyrän sisällä.
  - FFT-algoritmin laskutoimitusten määrä (yleinen kompleksisuus) on $O(N \log_2 N)$ ja DFT:ssä $O(N^2)$. Väite: Kun muunnettavan sekvenssin pituus on $N = 1024 = 2^{10}$, niin FFT on yli 500 kertaa tehokkaampi kuin DFT yleisillä kompleksisuuksilla laskettuna.
- (6p, TENTTI) Neljä ensimmäisen asteen suodinta $H_1(z) = 1/(1 - 0.7z^{-1})$, $H_2(z) = 1/(1 + 0.7z^{-1})$, $H_3(z) = 1/(1 - 0.8jz^{-1})$, ja $H_4(z) = 1/(1 + 0.8jz^{-1})$ on asetettu kaskaadiin, jolloin saadaan suodin

$$H(z) = K \cdot H_1(z) \cdot H_2(z) \cdot H_3(z) \cdot H_4(z)$$

- Piirrä suoitimen $H(z)$ napanollakuvio.
  - Hahmottele amplitudivaste $|H(e^{j\omega})|$ siten, että sen maksimiarvo on yksi.
  - Määrä kerroin K niin, että amplitudivasteen maksimi on yksi. Vinkki: Etsi kulmataajuus ω_{max} ja sijoita $z = e^{j\omega_{max}}$ yhtälöön $|H(z)| = 1$.
  - Mikä on suoitimen $H(z)$ differenssiyhtälö $x[n]$ ja $y[n]$ avulla ilmaistuna?
- (6p, VK2, TENTTI) Tutkitaan jatkuva-aikaista reaalista signaalia $x(t)$, jonka spektri $|X(j\omega)|$ on annettu kuvassa 1. Spektrissä on positiivisilla taajuuksilla kuusi komponenttia (taajuudet kuvassa). Signaalin vaiheinformaatio on nolla läpi tehtävän.

Kuva 1: Spektri $|X(j\omega)|$ tehtävässä 3. Komponentit taajuuksilla f_i : 1, 2, 10, 11, 19, 20 kHz.

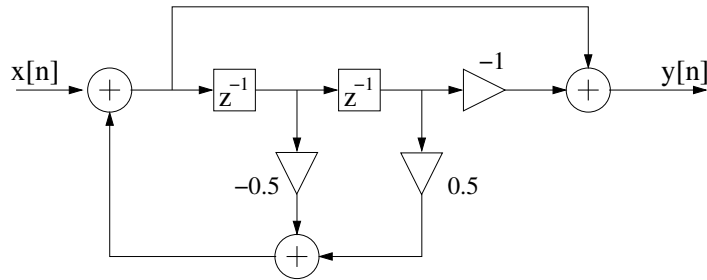
- Signaali $x(t)$ on jaksollinen. Mikä on sen perustaajuus f_0 ?
- Näytteistetään signaalia taajuudella $f_s = 16$ kHz. Hahmottele diskreetin sekvenssin spektri $|X(e^{j\omega})|$ välillä $0 \dots f_s/2$.
- Käytä ideaalista alipäästösuoitinta (anti-aliasing)

$$H(j\omega) = \begin{cases} 1, & |f| < 8\text{kHz} \\ 0, & |f| \geq 8\text{kHz} \end{cases}$$

ja suodata $X_2(j\omega) = H(j\omega)X(j\omega)$. Hahmottele spektrin itseisarvo $|X_2(j\omega)|$ välillä $-30 \dots 30$ kHz.

d) Näytteistetään signaalia $x_2(t)$ samalla näytteenottotaajuudella $f_s = 16$ kHz, minkä jälkeen diskreetti-
aikainen signaali palautetaan ideaalisesti takaisin jatkuvaksi $x_r(t)$. Kirjoita $x_r(t)$ kosinifunktioiden
avulla $x_r(t) = \sum_i A_i \cos(2\pi f_i t)$.

4. (6p, VK2) Tutki alla olevaa kuvan 2 suotimen lohkokaavioesitystä.

Kuva 2: Tehtävän 4 lohkokaavio

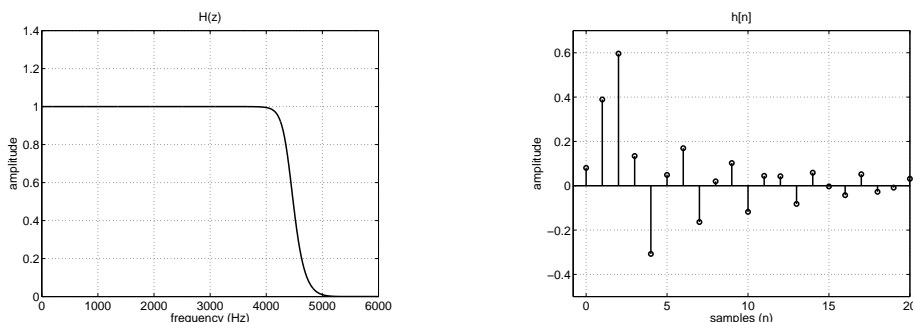
- Mikä on suotimen siirtofunktio yksinkertaisimmassa muodossaan?
- Laske suotimen navat ja nollat. Piirrä napanollakuvio. Onko kuvan toteutus kanoninen?
- Laske suotimen askelvaste $s[n]$, siis vaste, kun syötteenä on askelfunktio $\mu[n]$? Mitä on $s[10]$? Mitä arvoa $s[n]$ lähestyy, kun $n \rightarrow \infty$?

5. (6p, VK2, TENTTI)

- Piirrä ideaalisuotimen taajuusvaste $H_{ideal}(e^{j\omega})$, kun halutaan alipäästösuodin, jonka rajakulmataajuus on $\omega_c = 3\pi/5$.
- Laske kyseisen ideaalisen suotimen impulssivaste $h_{ideal}[n]$. Anna sen arvot, kun $n = -2 \dots 2$. Vinkki: Käänteismuunna, jolloin saat ei-kausaalisen äärettömän pitkän impulssivasteen, joka on sinc-funktio.
- Laske FIR-suodin ikkunamenetelmällä käyttäen suorakulmaista ikkunaa, jonka pituus on 5 ($M = 2$) $w_s[n] = 1, \quad -M \leq n \leq M$. Mikä on FIR-suotimen asteluku?
- Tee kuten edellisessä kohdassa, mutta käytä suorakulmaisen ikkunan sijasta Hann-ikkunaa

$$w_h[n] = 0.5 \cdot \left(1 + \cos\left(\frac{2\pi n}{2M}\right) \right), \quad -M \leq n \leq M$$

6. (6p, VK2, TENTTI) Olkoon käytössä kausaalinen alipäästösuodin $H(z)$, jonka päästökaista loppuu 4 kHz:iin, estokaista alkaa 5 kHz:sta ja näytteenottotaajuus on 12 kHz. Suotimen amplitudivaste on kuvassa 3(a) ja impulssivasteen $h[n]$ alku kuvassa 3(b). Halutaan muokata suodinta niin, että se voi käsitellä DAT-nauhoituksia 48 kHz:n näytteenottotaajuudella.

Kuva 3: Tehtävä 6: (a) Vasemmalla $|H(e^{j\omega})|$, (b) oikealla $h[n]$.

- Kasvata suotimen näytteenottotaajuutta tekijällä $L = 4$. Piirrä saadun suotimen $H(z^4)$ amplitudivaste välillä $0 \dots 24$ kHz ja impulssivasteen $h[n/4]$ ensimmäiset kymmenen arvoja.
- Mikä toimenpide pitää vielä suorittaa, jotta $H(z^4)$ toimisi alipäästösuotimen tavoin alkuperäisten rajataajuuksien mukaisesti?